

Johanna Sarin

**AUKUSTI SALON EUGENINEN
KASVATUSAJATTELU SOTIEN
JÄLKEISESSÄ SUOMESSA**

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Historian aineenopintojen tutkielma
Toukokuu 2021

TIIVISTELMÄ

Johanna Sarin: Aukusti Salon eugeeninen kasvatustavoittelu sotien jälkeisessä Suomessa
Historian aineenopintojen tutkielma
Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Toukokuu 2021

Tutkielman tavoite on selvittää suomalaisen kasvatustavoittelun ja opetusopin professorin sekä ”alakansakoulun isän” Aukusti Salon (1887–1951) kasvatustavoittelua. Tutkielma keskittyy erityisesti eugeeniseen näkökulmaan Aukusti Salon teksteissä. Tutkielmassa käsiteltäviä olennaisia käsitteitä ovat kasvatustavoittelu ja eugeniikka. Tutkielman lähteenä toimii Salon kirjoittama teos *Johdatus yleiseen kasvatustavoitteluun* (1952). Teos oli aikoinaan suunnattu opettajille, opettajiksi opiskeleville ja muille kasvattajille. Tutkielmaa lähestytään hermeneuttisen tekstintulkinnan kautta. Lähteeltä kysytään: Mitä teemoja Aukusti Salo käsittelee teoksessaan *Johdatus yleiseen kasvatustavoitteluun*? Mitä olivat Aukusti Salon kasvatustavoitteet yleisesti teoksessa? Miten kasvatustavoitteet näkyivät yksityiskohtaisemmin valittujen teemojen perhe ja kansa kautta? Miten eugeniikka näkyi näissä tavoitteissa ja miten tavoitteet rakentuivat eugeniikan pohjalta?

Hermeneuttisen tekstintulkinnan prosessin osana lähteestä erottui Aukusti Salon kasvatustavoittelusta näkökulmia yhteen kokoavia teemoja, joista kansan ja yhteiskunnan sekä perheen teemat irtaantuivat tutkielmassa tarkemman tarkastelun kohteiksi. Tutkimusprosessin lopputulemana voidaan havaita, että Aukusti Salon ajatusten taustalla vaikutti vahvasti arvokonservatiiviset arvot. Teosta voidaan pitää ajan kuvauksena yhteiskunnasta ja kasvatuksesta. Siveellisyys käsitteenä toimi vahvana poliittisena ja kasvatustavoitteluna argumenttina. Aukusti Salon teesit voidaan nähdä vastauksena hänen omille peloilleen, jotka kohdistuivat yhteiskunnassa modernisoitumisen myötä tapahtuviin muutoksiin. Eugeeniset kannanotot saattavat selittyä myös yhteiskunnassa osittain vielä valloillaan näkyvän asenneilmapiirin kautta. Sotien jälkeisessä Suomessa kansa ei aina kokenut tulevaisuuttaan tarpeeksi turvatuksi. Myös osa yhteiskunnallisista vaikuttajista piti vielä eugeniikkaa moraalisesti oikeutettuna.

Avainsanat: Kasvatustavoittelu, eugeniikka, rotuhygienia

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1	Johdatus Aukusti Salon yleiseen kasvatustoppiin.....	1
1.1	Aikalaiskuvausta ja aikaisempia tutkimuksia.....	2
1.2	Tutkielman tavoitteet ja työkalut	3
2	Aukusti Salon kasvatustavoitteiden ja eugeenisen ajattelun kehittyminen	7
2.1	Uno Cygnaeuksen vaikutus Aukusti Salon kasvatustavoitteisiin.....	8
2.2	Eugeniikka kasvatustavoitteiden osana.....	8
3	Aukusti Salon kasvatustavoitteiden yleiset näkökulmat.....	10
4	Aukusti Salon kasvatustavoitteet	14
4.1	Perhe ja eugeniikka.....	16
4.2	Kansa, yhteiskunta ja eugeniikka	17
5	Eugeniikka Aukusti Salon kasvatustavoitteissa	20
6	Loppupäätelmät.....	22
	Lähteet ja kirjallisuus.....	24

1 Johdatus Aukusti Salon yleiseen kasvatustieteeseen

Tässä tutkielmassa käsitellään Aukusti Salon kasvatustieteellistä ajattelua hänen kirjoittaman lähteensä *Johdatus yleiseen kasvatustieteeseen*¹ pohjalta. Hän esittää teoksessaan kasvatustieteen päätavoitteen seuraavasti:

”Kasvatustieteen päätavoitteena on yhteiselämässä ja yhteiselämään mahdollisimman täydellisen persoonallisuuden muodostaminen välittämällä kasvatettavalle kulttuurin luomaa arvojen maailmaa ja tekniikkaa sekä siten kehittämällä hänen voimiaan.”²

Hän selventää päätavoitetta ”mahdollisimman täydellisen persoonallisuuden muodostamiseen” tuomalla esiin kasvatustieteen vain eräänä toimintamuotona, joka mahdollistaa biologisen lajin säilyttämisen ja siihen sisältyvän inhimillisen kulttuurin säilyttämisen ja edistämisen. Näin hän perustelee kasvatustieteen tavoitteeksi vain lajinsäilyttämisen erityistavoitteen.³

Kasvatustieteen- ja opetusopin professori Aukusti Salo (1887–1951) oli suomalaisen kansakoululaitoksen merkittävä kehittäjä. Häntä on kutsuttu ”alakansakoulun isäksi”⁴. Hänet tunnetaan useista alakansakoulun opetussuunnitelmista, oppikirjoista ja opetusoppilaisista periaatteista. Uuden oppivelvollisuuslain myötä, vuonna 1921, alakansakoulu oli uusien aikansa tasolla olevien oppikirjojen tarpeessa, joita Salo laati useita. Hän laati mm. uuden aapisen, uuden alakansakoulun lukukirjan, uuden laskuopin, uuden raamatunhistorian opaskirjan ja pienokaisille tarkoitettua rukouskirjan. Lisäksi Salo kirjoitti paljon oppaita pienten lasten opettajille ja kasvattajille. Opetusoppilaisia oppaita hän kirjoitti vähätaitoisille alakoulun opettajille. Salon tärkeimpänä työnä voidaan kuitenkin pitää ajanmukaista opetussuunnitelmaa, *Alakansakoulun opetussuunnitelma kokonaisopetusperiaatteen mukaan* (1935). Vuosina 1945–1947 Salo julkaisi suuren kaksiosaisen teoksen, *Suomalaisen kasvatustieteen peruskysymyksiä*. Tässä vaiheessa Salon mielenkiinto kohdistui erityisesti suomalaisten lasten ja nuorten ruumiillis-sielulliseen kehitykseen tavoitteenaan luoda täydellinen kuva nimenomaan suomalaisesta kasvuikäisestä. Teokset perustuivat hänen tekemäänsä kasvatustieteelliseen tutkimukseen suomalaisista lapsista ja nuorista. Teokset pyrkivät esittämään laajoja tutkimustuloksia suomalaisten lasten ja nuorten antropologisesta, älyllisestä, emotionaalista

¹ Salo 1952.

² Salo, 1952, 182.

³ Salo, 1952, 182–183.

⁴ Hyvärinen 2010, 85.

ja siveellisestä kehityksestä. Lisäksi teoksien avulla haluttiin tuoda esiin, missä suhteessa suomalaiset lapset ja nuoret poikkeavat muista.

Tutkimuksen lähteenä käytän Aukusti Salon kirjoittamaa teosta *Johdatus yleiseen kasvatustieteeseen*, joka julkaistiin vuonna 1952 postuumisti vuosi Salon kuoleman jälkeen. Salon aikaisemmin kohtaamansa ankaran arvostelun vuoksi hän masentui, mutta päätti palata kirjalliseen toimintaan saatuaan kutsun Helsingin yliopiston ylimääräisen professorin virkaan. Koska kasvatustieteen opiskelua yliopistoissa oli vaikeuttanut sopivien kurssikirjojen puute, päätti Salo kirjoittaa oppaan, jossa hän neuvoa kaikkia Suomen opettajia kohtelemaan ja kasvattamaan lapsia tavalla, jonka puolesta hän oli lakkaamatta työskennellyt ikänsä.⁵ Näin syntyi teos *Johdatus yleiseen kasvatustieteeseen*. Teos käsittelee ihmisen kehitystä ja kehitykseen vaikuttavia tekijöitä. Kehitystä käsitellään perintö- ja ympäristötekijöiden kautta. Kasvatustieteen teemaa käsitellään laajasti yleisesti kasvatustieteen käsitteen, kasvatustieteen mahdollisuuden rajallisuuden ja velvollisuuksien näkökulmasta. Huomio kiinnittyy sekä kasvatettaviin että kasvattajiin. Kasvatettavien kasvatustieteessä huomio kohdistuu lukukohtaisesti kasvatettavien kehitysvaiheisiin, yksilöllisyyteen ja tyyppiin, sukupuoleen sekä rotuun. Kasvattajiksi lukeutuvat mm. vanhemmat, opettajat, luonto ja kulttuuri, jotka ovat saaneet teoksesta kukin oman alalukunsa. Lisäksi Salon teoksessa tarkastellaan pedagogiikan tehtäviä ja niiden tarjoamia merkityksiä. Kasvatustavoitteet ovat jaettu pedagogisten tavoitteiden mukaan. Näitä ovat esimerkiksi yksilöpedagoginen, sosiaalipedagoginen ja kulttuuripedagoginen tavoite. Hän myös käsittelee teoksessaan kasvatusta eugeenisena toimenpiteenä, jolle on teoksessa osoitettu kokonainen luku.⁶

1.1 Aikalaiskuvausta ja aikaisempia tutkimuksia

Jorma Virtanen on tarkastellut Aukusti Salon kasvatustieteen ajattelua. Tutkimuksessaan *Esiopetuksen polut ja koulutusjärjestelmän muutos* Virtanen johdattaa suomalaisten esiopetusjärjestelyjen vaiheisiin. Hän tarkastelee mm. Salon tekstejä etsien aikakauden tulkintoja, joille kasvatustieteen ja koulutusjärjestelyn suunnittelu pohjautui⁷. Teos tarjoaa oivallisen historiikin Aukusti Salon elämään ja hänen kasvatustieteen ajattelunsa keskeisiin kysymyksiin. Lisäksi Virtanen on tarkastellut Salon kasvatustieteen ajattelun keskeisiä kysymyksiä maailman sodan jälkeen. Virtanen tutkii Salon kirjoituksia nimenomaan peilaten vastauksia tuohon jännitteeseen aikaan sotien jälkeisessä Suomessa⁸. Virtanen tuo esiin seikan, että kasvatustieteen jälleensuunnittelu tapahtui sotien jälkeen, mikä ymmärrettävästi on selittänyt

⁵ Salo 1952, 9.

⁶ Virtanen 2007, 569, 571.

⁷ Virtanen 2009, 17

⁸ Virtanen 2007, 568.

tarpeen taisteluun kansallisesta olemassaolosta myös kasvatuksen keinoin. Lisäksi eugeniikka nähtiin tuona aikana moraalisesti oikeutettuna. Rasistisen näkökulman sijaan sitä pidettiin kansanterveydellisenä, sosiaalihygieenisenä ja väestöpoliittisena kysymyksenä.⁹ Lisäksi Virtanen kuvaa ajankuvaa sanomalehtiarvosteluiden kautta, joita Aukusti Salon teos *Johdatus yleiseen kasvatukseen* tuotti. Hämeen Sanomien, Aamulehden ja Kasvatus ja koulu -lehtien tuottamat arvostelut osoittivat teoksen olevan tärkeä ja tarkoituksenmukainen sen ajan kasvatuskysymyksissä.¹⁰

Rotuhygieniaan liittyvää tutkimusta on tehty eri näkökulmista. Marjatta Hietala ja Markku Mattila ovat käsitelleet rotuhygienian historiaa Suomessa yleisesti¹¹. Susanna Agge on puolestaan tarkastellut rotuhygieniakysymyksiä sterilisaatiolaista ja sen vaikutuksista Turun kansakoulussa¹². Lisäksi kansanterveydellistä näkökulmaa rotuhygieniasta on tuotu esiin. Minna Harju on tarkastellut suomalaista terveystieteitä 1900-luvulla, johon rotuhygieniä on liittynyt vahvasti etenkin 1920–1930-luvuilla¹³.

Aatteellisesta näkökulmasta aihetta on tarkastellut Sirkka Ahonen. Hän on tutkinut kansanopetuksen ja peruskoulutuksen poliittisia ja ideologisia linjauksia 1800-luvun loppupuolelta nykypäivään. Hän tuo esille, kuinka aikakausien aatteelliset ja ideologiset ilmiöt ovat vaikuttaneet hyvin suoraan kasvatukseen ja koulutuksen linjauksiin. Ahonen tarkastelee 1900-luvun alkupuolen aatteellisia ja poliittisia diskursseja nationalistisen, sosiaaliliberaalisen ja sosialistisen luokittelun mukaan. Nationalistiselle traditiolle oli ominaista ajatella koulutuspoliittisia ja aatteellisia kysymyksiä yhteiskunnan hierarkkisuuden, valtion tahdon primarisuuden ja olemassa olevan rinnakkaiskoulujärjestelmän säilyttämisen kautta¹⁴.

1.2 Tutkielman tavoitteet ja työkalut

Tutkielman tavoitteena on tutkia Aukusti Salon kasvatuksellista ajattelua sotien jälkeisessä Suomessa. Tutkielma pyrkii selvittämään, miten eugeniikka näkyi Aukusti Salon kasvatustavoitteissa. Tutkimus kohdistuu hänen teokseensa, *Johdatus yleiseen kasvatukseen*¹⁵.

Tässä seminaarityössä käsittelen Aukusti Salon kasvatusajattelua erityisesti eugeenisesta näkökulmasta. Seminaarityö tarkastelee Salon teosta erityisesti tiettyjen teemojen kautta, kuitenkin

⁹ Virtanen 2007, 582–583.

¹⁰ Virtanen 2007, 581.

¹¹ Hietala 2009; Mattila 1997.

¹² Agge 2014.

¹³ Harjula 2006.

¹⁴ Ahonen 2015; Tähtinen 2015, 73.

¹⁵ Salo 1952.

tuoden myös teoksen yleistä näkökulmaa esiin. Tutkimuksen päätutkimusongelma on, miten eugeniikka näkyy Aukusti Salon kasvatustavoitteissa *Johdatus yleiseen kasvatukseen* -teoksessa. Aineistolta kysytään lisäksi seuraavia alakysymyksiä: Mitä teemoja Aukusti Salo käsitteli teoksessaan *Johdatus yleiseen kasvatukseen*? Mitä olivat Aukusti Salon kasvatustavoitteet yleisesti teoksessa? Miten kasvatustavoitteet näkyivät yksityiskohtaisemmin valittujen teemojen perhe ja kansa kautta? Miten eugeniikka näkyi näissä tavoitteissa ja miten tavoitteet rakentuivat eugeniikan pohjalle? Tutkimus etenee pääkäsitteiden avaamisen kautta ala- ja pääkysymysten tuottamien vastausten kuvailuun. Lopuksi peilataan tutkimustuloksia tämän päivän kasvatustavoitteisiin ja aikaisempiin tuloksiin.

Tutkimuksen keskeisimpiä käsitteitä ovat kasvatustavoitteet ja eugeniikka. Tutkimus rakentuu näiden pääkäsitteiden ympärille. Kasvatustavoitteita ja eugeniikkaa tarkastellaan sekä yleisellä tasolla että Aukusti Salon omien näkemysten valossa. Eugeniikka eli rotuhygienian käsitteenä sisältää monta alkulähdettä. Käsitteen isänä voidaan kuitenkin pitää englantilaista tilastotieteilijää ja antropologia Francis Galtonia (1822–1911), jonka mukaan kyse on toimenpiteistä, joilla voidaan parantaa sukupolvien laatua. Toimenpiteisiin liittyy yhteiskunnallinen valvonta.¹⁶ Eugeniikasta puhuttaessa voidaan käyttää käsitteitä positiivinen tai negatiivinen eugeniikka. Positiivisen eugeniikan tavoitteena on saada perimältään ja sosiaaliselta asemaltaan ”paremmat” ihmiset jatkamaan sukua. Tähän voidaan käyttää erilaisia kannustimia. Näitä voivat olla äidinpalkkiot, verohuojennukset tai avioliittoneuvonta. Negatiivinen eugeniikka estää geneettisesti ”huonompien” yksilöiden lisääntymisen. Näihin keinoihin käytettiin esimerkiksi avioliittojen kieltämistä, eristämistä, sterilointia ja äärimmäisenä keinona tuhoamista. Suomessa 1900-luvun alkupuolella käyttöön otettiin molempia keinoja. Merkittävin keino Suomessa oli vuonna 1935 voimaan tullut sterilisaatiolaki.¹⁷

Seminaarityö lähestyy kasvatuksen historian tutkimusta aatehistoriallisesta horisontista. Tutkimuksessa aatehistoriallinen lähestymistapa koskettaa kasvatuksen historian kenttää, jota voidaan pitää tutkimuksen pääluokkana. Tutkielmassa sen näkökulmasta puhuttaessa voidaan käyttää kasvatuksellisen aatehistorian käsitettä. Kasvatuksen historia näyttäytyy tutkimuksellisella kentällä hyvin moninaisena tutkimusalana. Kasvatuksen historia käsittää kaikkea ihmisiin, kulttuurin ja yhteiskuntaelämään liittyvää, sillä kaikki ihmisten kanssakäyminen ja toiminta lähtee pedagogisista elementeistä.¹⁸ Aatehistoriallinen tutkimus keskittyy tutkittavan kohteen ajatteluun ja seurauksiin, jota tämä ajattelu saa aikaan kasvatuksellisessa elämässä.¹⁹ Aukusti Salon kasvatuksellisia

¹⁶ Hietala 2009, 14.

¹⁷ Hietala 2009, 14.

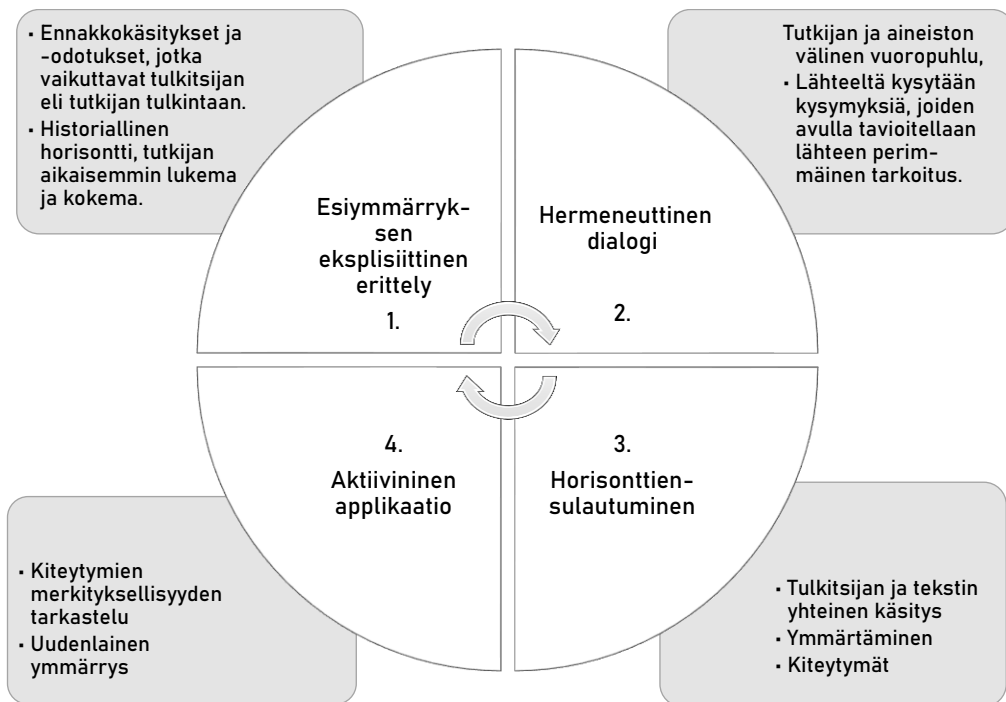
¹⁸ Tähtinen 2008,

¹⁹ Karimäki 2016,

näkökulmia tarkastellessa ei voida olla huomioimatta myöskään niitä arvoja ja normeja, jotka taustalla vaikuttavat.

Tutkimuksen analyysitapana toimii hermeneuttinen tekstintulkinta. Hermeneuttinen tekstintulkinta on analyysitapa, joka mahdollistaa tutkimuskohteen syvällisen ymmärtämisen. Tämä sopii hyvin aatehistoriallisten ilmiöiden tutkimiseen, jossa tutkimuksen tehtävänä on kysymysten käsittämisen käsittäminen ja asioille annettujen merkitysten ymmärtäminen.²⁰ Kosken ja Tikkamäen mukaan ”Analyysi pitää sisällään hermeneuttisen tekstintulkinnan neljä vaihetta: esiymmärryksen eksplisiittinen erittely, hermeneuttinen dialogi, horisonttientsulautuminen ja aktiivinen applikaatio.”²¹ Kuvioon 1 olen koonnut hermeneuttisen tekstintulkinnan prosessin. Kuvio tuo esiin tekstintulkinnan prosessin syklisen luonteen. Koski muistuttaa, että ”on kuitenkin hyvä pitää mielessä, että prosessin eri osat eivät käytännössä seuraa toisiaan irrallisina, vaan limittyvät monin tavoin toisiinsa.”²²

Kuvio 1. Tekstintulkinnan prosessin neljä vaihetta

Lähde: H.-G. Gadamer, *Hermeneutiikka. Ymmärtäminen tieteessä ja filosofiassa*, 2004; J. T. Koski, *Horisonttientsulautumisia. Keskustelua Hans-Georg Gadamerin kanssa hermeneutiikasta*,

²⁰ Hyrkkänen 1997, 240.

²¹ Koski 1995, 28; Tikkamäki 2006.

²² Koski 1995, 28.

kasvamisesta ja tietämisestä ja kasvatustieteestä, 1995; K. Tikkamäki, Työn ja organisaation muutoksissa oppiminen. Etnografinen löytöretki työssä oppimiseen, 2006.

Aikakauden ja teoksen rajauksen perusteena toimii aikaa kuvaava aatteellinen muutos toisen maailmansodan jälkeen. Aukusti Salon teoksessa uudelleenorientoitumista fasismista kohti demokratiaa ei ole vielä havaittavissa. Teos on kuitenkin julkaistu postuumisti vuonna 1952, seitsemän vuotta toisen maailmansodan päättymisen ja vuosi Aukusti Salon kuoleman jälkeen.

Tutkimuksen aihe on myös ajankohtainen. Suomen oppivelvollisuuslaki täyttää sata vuotta. Suomen oppivelvollisuuslaki säädettiin vuonna 1921. Aikaan liittyvät uudistukset ja niiden taustalla vaikuttavat ideologiat voivat näyttäytyä vielä tänäkin päivänä tiedostamattomana kasvatusajatteluna ja kotikasvatuskulttuurina joissain perheissä ja koululaitoksissa. Tutkimuksen avulla on mahdollista tuoda esiin vielä muutama vuosikymmen sitten esiintyneet ajatukset ja käytännöt tämän päivän kasvatuskulttuurissa. Tutkielman tavoitteena on lisätä ymmärrystä Salon kasvatuksellisen ajattelun suuntaviivoista. Tutkielma tarkastelee ilmiötä 1900-luvun alkupuolen suomalaisen kasvatustieteellisen järjestelmän kehityksessä. Lisäksi aikakauden aatteiden tarkastelu ja ajalle ominaisen ajattelun huomiointi mahdollistaa myös Salon ajatusten selventämistä.

2 Aukusti Salon kasvatustajattelu ja eugeenisen ajattelun kehittyminen

Vuonna 1909 Aukusti Salo valmistui kansakoulunopettajaksi Jyväskylän seminaarissa. Hän toimi ensimmäisinä vuosinaan Kalvolassa ja Hattulassa kansakoulunopettajana. Yliopisto-opintojen jälkeen vuonna 1919 hän sai viran Hämeenlinnan alakouluseminaarin johtajana. Suomessa oli ajankohtaista luoda uutta koulujärjestelmää. Uuden kansakoulunjärjestelmän luomiseksi tehtävään pyydettiin Aukusti Saloa. Aluksi hän nojasi opetussuunnitelmakomitean ehdotuksiin, mutta myöhemmin hän toi yhä enemmän omia didaktisia suosituksiaan. Salo siirtyi vähitellen oppilaskeskeisestä kasvatustavoitteesta yhteiskuntakeskeisempiin tavoitteisiin. Olennaista oli kasvattaa yhteisöön sopeutuvia persoonia. 1920-luvulla Keski-Euroopan alkuopetuksen kasvatuksen uudet tuulet kiinnittivät myös Aukusti Salon huomion. Hän tutustui näihin erilaisiin kehitysmahdollisuuksiin niin kirjojen kuin matkojen avulla. Matkan jälkeen vuonna 1929 hän pohti suomalaisen kansakoulujärjestelmän ajanmukaisuutta. Salolle aikaisemmin läheinen herbartilainen tavoite näyttäytyi liian kapeana ja hän kiinnostui saksalaisen kasvatustieteilijä Hugo Gaudigin²³ persoonallisuuden kehittämistavoitteesta. Samoihin aikoihin Itävallan kansakoulut, joita Salo oli ihannoinut matkallaan, pyrkivät Gaudigin päämäärään. Keskusaineeksi haluttiin korottaa kotiseutuoppi, jonka aihepiireistä muiden aineiden aiheet johdettiin. Näin mahdollistettiin oppilaan sielunelämän mukaisen kehityksen keskitys.²⁴ Hänen elämäntyönsä oli mittava ja monipuolinen. Tähän lukeutui toiminta kansakoulun pedagogiikan ja opetussuunnitelman uudistamistyössä sekä kasvatuksen ja suomalaisen kasvatustajatteluun tutkimustyössä.²⁵ Vuosina 1919–1947 hän toimi lähes 30 vuotta Hämeenlinnan alakansakouluseminaarin johtajana. Vuonna 1940 hänet nimitettiin Helsingin yliopiston kansakoulupedagogiikan dosentiksi ja 1947 hän sai Helsingin yliopistosta professorin viran, jossa hän toimi kuolemaansa saakka.²⁶

²³ Hugo Gaudig (1860–1923) kehitti koulua työpedagogisesta näkökulmasta. Työkoulun hallitseva piirre oli omatoimisuus, minkä piti näyttäytyä kaikissa oppiaineissa. Hänen mukaansa koulun tärkein tehtävä oli kasvatustavoite, eikä tiedonsiirto. Lasta tuli kasvattaa kansalaiseksi kotia, uskontoa ja sivistyselämää varten. Tärkeä tavoite oli persoonallisuuden kasvatustavoite. Lisäksi hänen mielestään yhteiskasvatustavoite oli haitallista tytöille, joten hän kannatti erillisiä tyttökouluja. Vuonna 1933 koulu lakkautettiin natsijärjestelmän vaikutuksesta. 1954 Gaudigin nimeä kantava koulu perustettiin uudelleen Berliiniin. Hellström 2020.

²⁴ Kauranne 1971, 136, 138; Halila 1950, 58.

²⁵ Virtanen 2007, 567.

²⁶ Salo 1952, 5, 8–9; Kauranne 1971, 112.

2.1 Uno Cygnaeuksen vaikutus Aukusti Salon kasvatustaajatteluun

Myös suomalainen kansakoulun isänä tunnetun Uno Cygnaeuksen ajatukset olivat lähellä Aukusti Salon mietteitä. Hän kirjoitti vuonna 1939 väitöskirjan koskien Cygnaeuksen kasvatusaatteita.²⁷ Aukusti Salon ajatukset pohjautui Cygnaeuksen kasvatustilosofiaan. Tämä näkyi Salon alakansakoulupedagogisissa ja alakansakoulun opettajakoulutuksen ihanteissa. Aukusti Salo kirjoitti myös väitöskirjansa Uno Cygnaeuksen pikkulapsipedagogiikasta vuonna 1939. Väitöskirja osoitti Salon kannattavan Cygnaeuksen aatteita. Cygnaeus halusi tähdentää lapsen elämän omalaatuisuutta ja kehitysvaiheiden mukaisia kasvatustilvaatimuksia. Nämä ajatukset eivät saaneet kansakouluasetuksessa sijaa, mutta herättivät ihmisten huomion pikkulasten kasvatuksen tärkeydestä. Aukusti Salo halusi tuoda erityisesti alkuopetukseen Cygnaeuksen esittämiä ajatuksia. Saloa ja Cygnaeusta yhdisti myös mielenkiinto fröbeliläiseen kasvatustiloppiin. Molemmat Salo sekä Cygnaeus kävivät omana aikana Saksassa tutustumassa Friedrich Fröbelin kasvatustilmetodeihin.²⁸ Varhaiskasvatuksen pioneerin Fröbelin perspektiivi oli suuntautunut perheisiin ja lapsiin.²⁹ Cygnaeuksen, Salon ja Fröbelin alkuvoimana näyttäytyi sama teema: rakkaus lapsiin.³⁰

Salo jatkoi Cygnaeuksen osoittamaa polkua. Salon kasvatustiltoiminta henki Cygnaeuksen korostamaa lapsen ainutlaatuisuuden huomioonottamista, opetuksen havainnollisuutta ja konkreettisuutta. Salo halusi luokkahuoneiden olevan kodikkaita ja värikkäitä. Ympäristöopetus oli koko alakansakouluopetuksen lähtökohta, ympäristö ja runko, jonka ympärille muu opetus rakentui. Tätä kutsutaan kokonaisopetukseksi. Salon ja Cygnaeuksen aatteet ovat vahvasti läsnä vielä tämän päivän kouluissa.

2.2 Eugeniikka kasvatustilksymyksen osana

1800-luvun loppu- ja 1900-luvun alkupuolella Euroopassa ja Suomessa tapahtui murros. Maailma modernistui, kaupungistui ja teollistui. Tämän myötä sosiaaliset ongelmat yleistyivät.³¹ Uudet virtaukset levisivät tuoden mukanaan ajatuksia materialistisista, naturalistis-evolutionistisista ja nationalistisista aatteista. Nämä asettivat aikaisemman yhtenäiskulttuuriin ja kristillishumanistiseen maailmankuvaan tukeutuvan sääty-yhteiskunnan kapeampaan ympäristöön.³² Eugeniikan eli

²⁷ Suomalaista kansakoulua kehittäessään Uno Cygnaeus oli sitä mieltä, että koulun päätarkoitus oli siveellinen ja ruumiillinen kasvatustil. Senaatti hyväksyi Cygnaeuksen ehdotuksen tarkastustilkomitean tekemien korjausten jälkeen vuonna 1865. Näin Uno Cygnaeus sai asemansa Suomen kansakoulun isänä. Liikkanen 1938, 76: Ahonen 2011, 242–243.

²⁸ Hyyrö 2010, 85–87.

²⁹ Winkler 2011, 66.

³⁰ Hyyrö 2010, 66.

³¹ Mattila 1997.

³² Tähtinen 2007, 128.

rotuhygienian nähtiin olevan vastaus sosiaalisiin ongelmiin. Eugeniikka tarjosi syyn ongelmille ja tämän lisäksi keinon taistella ongelmia vastaan. Syy yhteiskunnan ongelmiin sijaitsi ajan uskomuksen mukaan geeneissä. Perimäaines määritteli ihmisten psyykkiset ja fyysiset kyvyt ja ominaisuudet. Tämän lisäksi geenien uskottiin määrittelevän ihmisten moraalisen selkärangan ja käytöstavat. Uhkakuvien luominen oli tehokas keino rotuhygieenisten arvojen suosion kasvattamiseksi.³³

Eugeniikan lähtökohtana toimi huoli tulevien sukupolvien heikommasta laadusta. Rotuhygieniaan liittyy myös degeneraation käsite, joka kuvaa ihmisten hyvien ominaisuuksien rappeutumista. Pelko degeneraatiosta aiheutti pelon huonojen ominaisuuksien periytymisestä seuraaville sukupolville.³⁴ Tämä pelko näyttäytyi vahvana myös Aukusti Salon teoksessa *Johdatus yleiseen kasvatukseen*. Aukusti Salo omistaa teoksessaan yhden luvun kasvatuskysymyksen tarkastelulle erityisesti eugeenisesta tulokulmasta.³⁵ Huoli ihmiskunnan rappeutumisesta oli yleinen keskustelunaihe jo 1800-luvun lopun 1900-luvun alun Euroopassa³⁶.

Vuotta 1925 voidaan pitää Salon julkaisuissa eräänlaisena rajapyykkinä. Tätä ennen hänen julkaisunsa sisälsivät herbartilaisia vaikutteita ja nojasi opetussuunnitelmakomitean suosituksiin. Vuoden 1925 jälkeen hänen julkaisunsa olivat itsenäisempiä ja niissä näkyi reformipedagoginen vaikutus. Nuoresta lähtien Salo käsitteli yksityisten oppiaineiden kysymyksiä yleisten kasvatustavoitteiden suunnasta. Salo hallitsi parhaiten saksan ja ruotsin kieltä. Näin hänen mielenkiintonsa suuntautui erityisesti saksankieliseen pedagogiseen kirjallisuuteen. Hän teki vuonna 1929 ulkomaanmatkan, jonka innoittamana hänestä tuli horisontaalisen integraation kannattaja ja kokonaisopetussuunnitelman laatija. Opintomatka suuntautui Ruotsiin, Saksaan ja Itävaltaan. Matkan aikana oli tarkoitus vertailla suomalaista ja ulkomaista alkuopetusta. Hän havaitsi muiden maiden alkuopetuksessa pääpainon olevan oppilaan yleisen henkisen kehittämisen tavoitteessa. Tämän kautta oli mahdollista saavuttaa kulttuuri-ihmiselle kuuluvat taidot ja tiedot. Suomessa tavoitteet kohdistuivat Salon mielestä liikaa lukemiseen, kirjoittamiseen ja laskennon opetukseen. Salon mielipiteissä tapahtui selkeä muutos tämän matkan jälkeen vuonna 1929.³⁷

³³ Mattila 1997.

³⁴ Hietala 2009, 14.

³⁵ Salo 1952, 184.

³⁶ Hietala 2009, 14.

³⁷ Kauranne 1971, 115–116, 138.

3 Aukusti Salon kasvatustieteellisen ajattelun yleiset näkökulmat

Tässä luvussa vastaan tutkimuskysymykseen, mitä teemoja Aukusti Salo käsitteli teoksessaan *Johdatus yleiseen kasvatustieteeseen*. Hermeneuttisen tekstintulkinnan tuloksena nousi viisi teemaa, joita ovat tiede, kansa ja yhteiskunta, maskuliinisuus, uskonto ja perhe. Olen koostanut teemat yleisten näkökulmien kautta, joita Salo toi esiin teoksessaan esiin (taulukko 1.).

TAULUKKO 1. Aukusti Salon kasvatustieteelliset näkökulmat ja teemat teoksessa *Johdatus yleiseen kasvatustieteeseen*.

Yleiset näkökulmat	Yhteen kokoavat teemat	Konteksti
Eugeniikka Rotututkimus Rotopsykologia Perinnöllisyysbiologia Antropologia	Tiede	Arvokonservatismi
Rotu Historia Yksilöt ja tyypit Ympäristömaailma Kansallismielisyys Kasvatus Eroavaisuudet Suomessa Kaupunkikulttuuri Liikakulttuuri Luonto	Kansa ja yhteiskunta	
Talonpoikaisuus Sotilaallisuus Merikuntoisuus Eräelämäntapaisuus	Maskuliinisuus	
Uskonnollisuus Siveelliset ominaisuudet	Uskonto	
Aviopuolison valinta Isän ja äidin asema Sukupuoli Lasten lukumäärä Kehitysvaiheet	Perhe	

Analysoin Aukusti Salon teoksen *Johdatus yleiseen kasvatustieteeseen* hermeneuttisen tekstintulkinnan vaiheiden avulla. Keskityin analyysissä Salon tuottamiin kasvatustieteellisiin käsityksiin hänen teoksensa kappaleissa, jotka koskivat kasvatettavia ja kasvattajia erityisesti eugeenisessa valossa. Tekstintulkinnan toisen vaiheen, hermeneuttisen dialogin tuloksena syntyi taulukko, joka selventää

Salon kasvatustajattelu. Analyysin tuloksena keräsin yhteen laajemman tulkinnan kasvatukseen vaikuttavista yleisistä näkökulmista. Näkökulmat kiteytyivät yhteen kokoaviksi teemoiksi. Näitä näkökulmia ja teemoja kehystää arvokonservatismiin konteksti, joka vaikuttaa vahvasti kaikessa Aukusti Salon ajattelussa.

Arvokonservatiivinen konteksti 1940–1950-luvun Suomessa tarkoitti, että perinteisten arvojen kannattaminen ja ihannoiti näkyi yhteiskunnan eri osa-alueilla kuten politiikassa, akateemisissa piireissä ja lehdistössä. Esimerkiksi Jorma Virtanen on tuonut esiin artikkelissaan *Kasvatusjärjestelmä ja Kansallinen olemassaolo -Aukusti Salon kasvatustajattelun keskeiset kysymykset toisen maailmansodan jälkeen*³⁸, teoksen tuottamia aikalaismerkityksiä. Hän on tutkinut vuosien 1952–1953 Aamulehdessä, Hämeen Sanomissa ja Kasvatus- ja koulu aikakauskirjassa julkaistuja arvioita Salon teoksesta. Aamulehden mukaan Salon teos tarjosi aikakaudelle paljon uutta erikoistutkimuksiin perustuvaa tietoa ja uusia lukuja asioista, joita nykyinen kasvatustoppi ei voinut ohittaa. Näihin lukeutuivat erityisesti perinnöllisyyden ja ympäristön vaikutus ihmisen kehitykseen sekä rotuhygieniä että ihmistyypit. Hämeen Sanomat kiinnitti arvostelussaan huomiota lukuun ”Rotu ja kansa”. Tekijän nähtiin kiinnostavasti selventävän suomalaiskansallista kasvatustajatteluun. Arvion mukaan kirja henki kauttaaltaan lämpimän humaania ajattelua. Kasvatus- ja koulu -aikakauskirjassa julkaistu arvostelu toi esiin, kuinka Salon teoksen kautta lukija tutustui kasvatustopin terminologiaan ja käsitteisiin. Vaikka toisen maailman sodan rotuhygieniset teot olivat ihmisten tuoreessa muistissa, sai Aukusti Salon teos *Johdatus yleiseen kasvatustoppiin* lehdistöltä myönteisen vastaanoton. Tämä osoittaa yhteiskunnallisten aatevirtausten ja arvojen hidasta muutosta.

Taulukon 1 ensimmäisessä sarakkeessa on poimittu näkökulmia, joita Aukusti Salo tuo teoksessaan esiin. Salo esittää kasvatustajatteluun tehtävän moniulotteisena ilmiönä, johon vaikuttaa niin yksilön kuin ympäristön toiminta erilaisine piirteineen. Aukusti Salon teoksessa tieteellistä tulkintaa edustavina näkökulmina näyttäytyi mm. eugeniikka, rotututkimus ja rotupsykologia. Tieteen asema on tärkeä, kun tekoja ja ajatuksia perustellaan. Salon eugeeninen toive oli saada kansan lukumäärä kasvuun kansan parhaiden yksilöiden keskuudessa. Salon huolena oli, että lapsirajoitus ei yleensä tapahdu kansan huonoimpien keskuudessa.³⁹

Rotututkimuksen ja rotupsykologian avulla Salon mukaan voidaan erotella rodut toisistaan ruumiillisten ja psykologisten tuntomerkkien perusteella. Rotupsykologisia eroja voidaan havaita esimerkiksi rotujen temperamentin, luonteen, psyykkisen tempon, psyykkisten reaktioiden ja

³⁸ Virtanen 2007.

³⁹ Salo 1952, 185.

aktiivisuuden perusteella.⁴⁰ Salon näkemyksen mukaan eri rotuiset kaihtavat toisiaan ihan luonnostaan.

”Roduille tunnusmerkillistä on, että ne vierastavat jopa kaihtavat toisiaan etenkin silloin, kun rotueroavuudet ovat suuret. Tämä edistää rodun säilymistä.”⁴¹

Lisäksi hänen esittämästä näkökulmastaan muiden muassa näiden syiden takia kasvatusta ei voi olla samanlaista kaikkialla maailmassa.⁴²

Toisena kokoavana teemana näyttäytyy kansa ja yhteiskunta. Salo käsittelee teoksessaan merkityksellisinä aiheina kasvatuksellisuuden kannalta mm. ympäristömaailmaa, kansallismielisyyttä, kansan eroavaisuutta toisistaan eri puolilla Suomea, kaupunkikulttuuria ja liikakulttuuria. Hän mainitsee Suomen kansa olevan rodullisesti suhteellisen yhtenäistä, mutta hän löytää kuitenkin suuria eroja myös kansan sisältä. Kuten aiemmin rotujen välillä Salo näki kasvatustoimet rotukohtaisena, näin myös suomalaisten kesken. Fyysisiin ja henkisiin ominaisuuksiin vedoten Salo ohjeistaa, että pohjalaista lasta pitäisi kasvattajan käsitellä eri tavoin kuin esimerkiksi savolaista tai hämäläistä.⁴³

Maskuliinisia teemoja analyysissä edustavat Salon mukaan Suomen kansan tyypillisimmät ominaisuudet. Näitä ovat eräelämäntaipumus, merikuntoisuus, talonpoikaisuus ja sotilaallisuus. Nämä piirteet ovat Salon mukaan rotutaipumusten ja ympäristömaailman vaikutuksen tulosta. Ominaisuuksien vaikutuksen takia Salo näkee suomalaisen rotuun tyypillisiä piirteitä. Näitä ovat esimerkiksi suomalaisten sielullinen ja ruumiillinen tarmokkuus, kestävyys ja kekseliäisyys. Kansallishegemoninen suhtautuminen suomalaisuuden kuvaukseen on vahvasti läsnä. Ankara luonto on muovannut kestäviä ja sitkeitä kansalaisia, joilla on moraalista voimaa.⁴⁴ Nämä ovat piirteitä, joita Salo arvostaa ja joita liikakulttuuri, kaupungistuminen sekä muut rappeutumistekijät uhkaavat.

Salo näkee uskonnollisuuden Suomen kansan olennaisena tunnusmerkkinä.⁴⁵ Myös siveellisyys on tärkeä teema. Uskonnon avulla voidaan hänen mukaansa vähentää siveettömyyttä yhteiskunnassa. Salo on kuitenkin havainnut uskonnollisten arvojen vähentyneen. Koulujen uskonnonopetusta vähennetään ja kirkonmiehet arkailevat tuoda uskonnollisia arvoja vahvemmin esiin. Henkisen elämän rappeutumista seuraa biologisen elämän rappeutuminen.⁴⁶

⁴⁰ Salo 1952, 84.

⁴¹ Salo 1952, 84.

⁴² Salo 1952, 84.

⁴³ Salo 1952, 97.

⁴⁴ Salo 1952, 89–92.

⁴⁵ Salo 1952, 95.

⁴⁶ Salo 1952, 188.

Perheen teemaan sisältyvät aviopuolison valinta ja sukupuolen merkitys. Tähän liittyy vahvasti äidin ja isän asema perheessä sekä lapsen kasvatuksellinen tulevaisuus. Salo on asemoinut äidin ja isän paikan yhteiskunnassa vahvasti, heille sopivin piirtein ja toimin. Aviopuolisen henkiset ja fyysiset ominaisuudet näyttäytyvät myös vahvasti onnellisen perhe-elämän menestyksellisen kasvatuksen taustalla.⁴⁷

Kappaleessa käsitellyt teemat ilmentävät monilta osin Salon eugeenista kasvatusajattelua. Jatkossa keskityn yllä mainituista teemoista erityisesti kansan ja yhteiskunnan sekä perheen teemoihin ja siihen, kuinka Aukusti Salo toi eugeenisen ajattelun näiden teemojen ylle.

Aukusti Salo käsittelee teoksessaan *Johdatus yleiseen kasvatustieteeseen* kasvatusta kasvatettavien ja kasvattajien näkökulmista. Salo korostaa, kuinka kasvavan tunteminen on tarpeellista: 'Kasvatuksen onnistumisen perusedellytyksiin kuuluu kasvavan ihmisen mahdollisimman syvälinen tunteminen ja myötämielisyys häntä kohtaan'.⁴⁸ Hän korostaa, kuinka kasvattajan on pyrittävä tuntemaan lapsi yksilöllisesti. Näin voidaan soveltaa ja kohdentaa kasvatusta lapsen ominaisuuksien kannalta sopivaksi. Hän näkee tyttöjen ja poikien kehityksessä tiettyä omalaatuisuutta. Näin sukupuolella on myös merkitystä kasvatustoimissa. Olennaisena kasvatuksellisena näkökulmana Salo huomioi myös rodun ja kansan. Tietynlaisilla roduilla ja kansoilla on hänen mukaansa yhteisiä tyypillisiä ominaisuuksia.⁴⁹

Kasvattajien merkitys kasvatustuloksissa on Aukusti Salon mukaan suuri. Kasvattajat hän jaottelee luonnollisiin kasvattajiin eli vanhempiin tai heidän asemassansa oleviin, opettajiin, myötäkasvattajiin, organisoituihin kasvatustekijöihin sekä luonnon ja kulttuurin vaikutuksiin. Vanhemmat ovat kasvattajina tärkeimpiä. Luonnollisten kasvattajien vaikutukset ovat vahvimpia, sillä kasvatettava on heidän vaikutuksensa alaisina pitempään kuin muiden kasvattajien. Opettajien kohdalla kasvatuksellisesti ratkaisevaa Salon mukaan on opettajan johtaja-asema ja arvovalta, joka perustuu hänen persoonallisuutensa ominaisuuksiin. Myötäkasvattajilla Salo tarkoittaa erilaisia sosiologisia ryhmiä, kuten biologisia, maantieteellisiä ryhmiä ja ryhmiä, joiden yhteenkuuluvuus perustuu samoihin harrastuksiin tai yhteiseen toimintaan. Organisoituihin kasvatustekijöihin lukeutuvat perhe, lastentarha, koulu, erinäiset nuorisoyhdistykset ja valtio. Luonto ja kulttuuri tuo Salon mukaan tärkeän lisän kasvatukseen. Lapsen kehitys juontuu suurella määrällä myös ympäristötekijöistä.⁵⁰

⁴⁷ Salo 1952, 191.

⁴⁸ Salo 1952, 55.

⁴⁹ Salo 1952, 56.

⁵⁰ Salo 1952, 98, 108, 149, 160, 170.

4 Aukusti Salon kasvatustavoitteet

Tässä luvussa selvitän seuraavia tutkimuskysymyksiä: Mitä olivat Aukusti Salon kasvatustavoitteet yleisesti teoksessa *Johdatus yleiseen kasvatukseen*? Miten kasvatustavoitteet näkyivät yksityiskohtaisemmin valittujen teemojen perhe ja kansa kautta? Lisäksi selvitän, miten eugeniikka näkyi näissä tavoitteissa ja miten tavoitteet rakentuivat eugeniikan pohjalle.

Ensin käsittelen Aukusti Salon teoksessa ilmenneitä kasvatustavoitteita yleisellä tasolla. Seuraavissa alaluvuissa käsittelen Aukusti Salon teoksen pohjalta tekemäni analyysin valossa esiin nostettuja Salolle tärkeitä näkökulmia koulutus- ja kasvatuskysymyksistä. Kokosin näkökulmat yhteen, jonka lopputuloksena muodostin aiheista kokoavia teemoja. Nämä kootut teemat näkyvät taulukon 1 keskimmäisessä sarakkeessa otsikolla *Yhteen kokoavat teemat*. Tutkimuksen kannalta tärkeimpinä teemoina nostin kansan, yhteiskunnan ja perheen käsitteiden alle lukeutuvat kysymykset. Kansan ja yhteiskunnan teeman nostaminen tärkeäksi selittyy sillä, että kansan kasvatusta ja jalostusta koskevat toimenpiteet koskivat kaikkia. Rotuhygieeniset kysymykset kiinnostivat yhteiskunnan eri alojen vaikuttajia. Risto Ikonen siteeraa eläintieteen professori K. M. Levanderia (1913), kirjailija Johannes Linnankoskea (1916), filosofi ja psykologi Eino Kailaa (1917) sekä urheilufilosofi Lauri Pihkalaa (1944) seuraavasti:

”Kansaa oli kirjaimellisesti jalostettava, tai paremminkin: kansan oli itse tahdottava jalostua. Tämä katsottiin edellyttävän myös sivistyslaitoksilta uudenlaista ajattelua. Valistustoimen ihmiset oli saatava ymmärtämään, että hyvien rotuominaisuuksien valinta oli jokaisen kansalaisen velvollisuus.”⁵¹

Lainaus osoittaa, kuinka rappeutumisen ehkäiseminen kuului joidenkin mielestä kaikille. Tämän vuoksi teeman tarkastelu on tärkeää tässä tutkimuksessa. Perheen merkitys käsiteltävänä teemana selittyy Aukusti Salon näkemyksestä, jonka mukaan luonnolliset kasvattajat eli vanhemmat ovat ensisijalla kasvattajien joukossa. Lapsi on riippuvainen vanhempiansa perintötaipumuksista sekä heidän ympäristövaikutuksistaan. Vanhemmista ja kotikasvatuksesta riippuu lapsen tulevaisuus.⁵²

Aukusti Salon kasvatuksen päätavoite käsittää koko arvojen maailman. Näin voidaan päätavoitteesta johtaa kutakin kasvatustehtävää varten oma erityistavoitteensa. Salo kiteyttää kasvatuksen päätavoitteen seuraavasti:

⁵¹ Lainaus Ikonen 2003, 139 mukaan; Levander 1913, 259; Linnankoski 1916, 114; Kaila 1917; Pihkala 1944.

⁵² Salo 1952, 98–99.

”Kasvatuksen päätavoitteena on yhteiselämässä ja yhteiselämään mahdollisimman täydellisen persoonallisuuden muodostaminen välittämällä kasvatettavalle kulttuurin luomaa arvojen maailmaa ja tekniikkaa sekä siten kehittämällä hänen voimiaan.”⁵³

Hänen mukaansa tavoite kohdistuu ’mahdollisimman täydellisen persoonallisuuden muodostamiseen’ ja kasvatusta on vain yksi biologisen lajinsäilymisen ja inhimillisen kulttuurin säilyttämisen ja edistämisen toimintamuoto. Näin hän johtaa kasvatuksen tavoitteeksi vain lajinsäilyttämisen erityistavoitteen.⁵⁴

Päätavoitteeseen liittyen Aukusti Salo itse jaottelee kasvatustavoitteet teoksessaan kolmeen tavoitteeseen: yksilöpedagoginen tavoite, sosiaalipedagoginen tavoite ja kulttuuripedagoginen tavoite. Lisäksi hän erittelee kasvatuksen päätavoitteen omaksi luvukseksi.⁵⁵ Kasvatustavoitteen asettamisen Salo näkee tärkeänä. Tavoitteisuus ja tavoitteena täydellisyyteen pyrkiminen on hänen mukaansa elollisen elämän peruspiirre. Täydellisyyden tavoite on kuitenkin riippuvainen yksilön kasvatusmahdollisuuksista. Näihin kuuluu yksilön taipumus, voimien määrä ja laatu. Kyse on siis näin yksilöllisestä täydellisyydestä. Aukusti Salo sitoo ajallisen kasvatustavoitteen ja niihin liitetyt kasvatustoimenpiteet vallitseviin oloihin, joihin halutaan saada jonkinlaista parannusta.⁵⁶

Aukusti Salo näkee Yksilöpedagogisen tavoitteen siten, että kasvatuksellinen toiminta kohdistuu aina yksilöön. Kasvatuksellista toimintaa harjoitetaan näin vain ja ainoastaan yksilön itsensä ja hänen menestyksensä vuoksi. Tavoite täydellisestä yksilöstä ei Salon mukaan muodostu kuitenkaan objektiivisesti, koska sama ihanteellinen päämäärä ei ole kaikkien saavutettavissa.⁵⁷ Sosiaalipedagogiselle tavoitteelle yhteiskunnan menestys on korkein kasvatustavoite. Kasvatustoiminnan tarkoitus on kasvattaa mahdollisimman täydellisiä persoonia koko yhteiskuntaa ja valtiota varten. Kulttuuripedagogisena tavoitteena Salo mainitsee kulttuuriarvojen välittämisen kasvatettavalle ja saattaa hänet kykeneväksi ylläpitämään ja edistämään kulttuuria. Tämä mahdollistuu vain ihmisyhteisössä. Kulttuuripedagogisena kasvatustavoitteen piirteinä näyttäytyvät arvot. Tähän lukeutuu koko perusarvojen maailma; biologiset, hedonistiset, esteettiset, teoreettiset ja uskonnolliset arvot. Tutkimuksessa käytetyn lähteen aikakautena Salon mukaan biologiset arvot olivat silmään pistävän arvostettuja.⁵⁸

⁵³ Salo 1952, 182.

⁵⁴ Salo 1952, 182–183.

⁵⁵ Salo 1952, 175, 176, 178, 181.

⁵⁶ Salo 1952, 174–176.

⁵⁷ Salo 1952, 176.

⁵⁸ Salo 1952, 177–179.

4.1 Perhe ja eugeniikka

Perhehengen kohottaminen ja perhekasvatuksen edistäminen olivat Aukusti Salon mukaan tärkeimpiä koko kasvatustajajärjestelmää ja kansakuntaa parantavia uudistuksia. Hän kirjoittaa teoksessaan, ”kuinka lapsen kasvatuksellinen tulevaisuus määräytyy hänen vanhemmistaan jo siitä hetkestä alkaen, kun mies ja nainen aikovat solmia avioliiton”. Hänen sanoin, ”lapsen laatu riippuu vanhempien laadusta”. Tämän vuoksi aviopuolison valinnalla on suuri merkitys. Onnistuneen kasvatustyön ja onnellisen perhe-elämän ensimmäiset edellytykset ovat aviomiehen ja vaimon hyvä ruumiillinen ja henkinen terveys.⁵⁹

Aukusti Salo pohjaa ajatuksiaan paikoin yleisesti eugeenikkojen ajatuksiin. Jotta nainen voisi saada ”kelvollisia lapsia”, eugeenikot pitävät oikeaa avioitumisikää merkityksellisenä. Liian nuori äiti saa usein ”vajaakelpoisia lapsia” ja myöhään sovitussa avioliitossa lapsiluku jää pieneksi.⁶⁰

Äidin ja isän fyysisten sekä henkisten ominaisuuksien lisäksi Aukusti Salolle oli merkityksellistä sukupuolille ominaiset taipumukset. Hän jaottele selkeästi isälle ja äidille ominaiset tavat kasvattajina. Isän kasvatuseriaatteisiin kuuluu Aukusti Salon mukaan ”suurempi suojelutaipumus, aktiivisuus, aloitteellisuus, älyperäisyys, käsitteellisyys, itsekkyyden selvyys ja katseen suuntaaminen tulevaisuuteen”. Äidille ominaista Salon mukaan on ”suurempi hoitotaipumus, vastaanottavuus, perinteellisyys, esineellisyys, intuitio, tunteenomaisuus, epäitsekkyyden selvyys ja katseen suuntutuminen nykyhetkeen”. Molemmat täydentävät näin toisiaan ja mahdollistavat onnellisen lapsuuden.⁶¹

Aukusti Salon kirjoittaman teoksen aikakaudella oli havaittavissa sukupuolten välistä tasa-arvoistumista esimerkiksi perhe- ja työelämässä. Tämänlainen kehityssuunta kuitenkin huolestutti Aukusti Saloa. Hänen sanoin:

”Naiset tavoittelevat miehen kaltaisuutta sen sijaan, että etsisivät ja toteuttaisivat omaa naisellisuuttaan, ja pitävät tehtäviä kodin ulkopuolella arvokkaampana kuin äidin ja perheen emännän velvollisuuksia. Yhä enemmän naiset ovat sijoittuneet sellaisille ammattialoille, jotka ovat enemmän miehen taipumuksen mukaisia ja jotka siten vähentävät miehiltä perheen perustamismahdollisuuksia.”⁶²

Naisen aseman muuttuminen yhteiskunnassa liittyy vahvasti rappeutumislähtöihin, joita Aukusti Salo pitää yhteiskunnan suurena uhkana. Aukusti Salon mukaan on luonnonvastaista, että äiti siirtyy kodin ulkopuolelle ansiotyöhön, eikä hoivaa lastaan kotona sen varhaisimpina elinvuosina. Hänen

⁵⁹ Salo 1952, 191.

⁶⁰ Salo 1952, 190.

⁶¹ Salo 1952, 100–101.

⁶² Salo 1952, 189.

mukaansa äidillä on suurin vaikutus lapsen myönteiseen kehitykseen. Hän lisää kuitenkin monen äidin olevan kelvoton kasvattajaksi. Tällaiset äidit ovat hänen mukaansa itse kasvattamattomia, siveettömiä tai heikkomielisiä. Myös aviottoman äidin lapset ovat Aukusti Salon mukaan onnettomassa asemassa. Lapsilta puuttuu tällöin isän suojeleminen ja turva. Nämä kaikki tekijät aiheuttavat Salon mukaan lapselle usein kehityshäiriöitä.⁶³

Isän vaikutus lapsensa kehittymisen kannalta on myös Aukusti Salon mukaan tärkeä. Isät ovat usein paljon pois kotoa, mutta paikalla ollessaan lapset saavat tuntea isän rakkautta ja kunnioitusta herättävää arvovaltaa ja jämyyttä. Kasvatusvirheisiin isät voivat sortua. Näitä ovat esimerkiksi hallitsemishalua ja tyrannia.⁶⁴ Aukusti Salon ajatuksissa vanhempien stereotyyppiset toimintatavat perheonnan eteen, äidin hoiva ja isän toimeliaisuus leikittäjänä, ovat kasvatuksellisesti oikea pohja lapsen tulevaisuutta silmällä pitäen. Äidin pyrkiminen pois perinteisestä äidin roolista vaikuttaa rappeuttavasti suomalaisen yhteiskunnan ja lapsen kehittymiseen.

4.2 Kansa, yhteiskunta ja eugeniikka

”Kaikki kulttuurit elävät aikansa ja saavutettuaan tietyn huippunsa rappeutuvat ja sammuvat.”⁶⁵

Aukusti Salo kuvaa lainauksessa eugeniikan tarjoavan kasvatukselle laajat näköalat kokonaisen kansan elinjuurien vaalinnassa. Hän kuvaa eugeniikkaa suppeammasta ja laajemmasta näkökulmasta. Suppeampi näkökulma sisältää kansan terveydellisten vaikutusten edistämisen perintötaipumusten hygienialla. Laajempi katsontakanta sisältää myös sosiaalisen hygienian ja sosiologisen perinnön, johon liittyy myös sosiaalipolitiikka.⁶⁶

Salo toteaa teoksessaan, kansan olevan perinnöllisyystekijän ja ympäristömaailman varassa muodostunut yhteisö. Hän lisää, että kansan lapset ovat aina alun perin sen lapsia ja toissijaisesti lapsia yleensä. Aukusti Salolle näyttäytyy yhtenä pelkona kulttuurikansan rodun sekoittuminen, mikä pahimmillaan voi johtaa rodun rappeutumiseen. Tämän lisäksi kansan sisällä, sen parhaat yksilöt saavat entistä vähemmän jälkeläisiä. Tämä voi Salon mukaan johtaa tilanteeseen, jossa muutaman sukupolven päästä kansalla ei ole enää kulttuuria kannattavia ja luovia johtavia persoonallisuksia. Syytä Salo etsii esimerkiksi korkeakouluopintojen liian myöhäisellä päättämällä, josta johtuu

⁶³ Salo 1952, 104.

⁶⁴ Salo 1952, 106.

⁶⁵ Salo 1952, 184.

⁶⁶ Salo 1952, 184.

myöhäinen avioituminen ja vähäinen lapsimäärä niiden keskuudessa, jotka voisivat saada lahjakkaimpia jälkeläisiä. Tilannetta huonontaa, että lapsirajoitus ei tapahdu kansan huonoimpien keskuudessa. Hän toivoisi eugeenisten toimenpiteiden kohdistuvan sekä kansan lukumäärän kasvattamiseen että sen laadullisesti korkealla tasolla säilyttämiseen. Yksi tapa voisi Salon mukaan olla myönteinen biologinen valinta, johon lukeutuu esimerkiksi avioestesäännökset koskien mielisairautta, tylsämielisyyttä tai kuuromyökkyyttä.⁶⁷ Tähän vastauksena tarjoutui myös lainsäädäntö. Suomen rotuhygieenisen politiikan näkyvimpiä käännekohtia olivat vuoden 1929 avioliittolaki, joka esti esimerkiksi vajaaälyisten ja mielisairaiden avioitumisen sekä vuosien 1935 ja 1950 sterilointilait. Sterilointilait mahdollistivat itseanotun sterilioinnin ja pakkosteriloinnin. Pakkosterilointi mahdollisti esimerkiksi mielisairaana sterilioinnin viranomaisen määräyksellä. Näiden lisäksi vuoden 1950 säädetty aborttilaki mahdollisti abortin naiselle, jolla itsellään tai tulevan lapsen isällä oli periytyviä taipumuksia, jotka saattoivat aiheuttaa mielisairautta, vajaamielisyyttä tai vaikeaa ruumiillista sairautta.⁶⁸

Sosiaalipedagoginen tavoite Aukusti Salon sanoin on kasvatus yhteiselämässä yhteisöä varten. Sosiaalipedagogisina erityistehtävinä näyttäytyvät kansalaiskasvatus ja kasvatus kelvolliseksi ammattiin. Kansalaiskasvatus tarkoittaa kasvatusta hyväksi kansalaiseksi yhteiskuntaa ja valtiota varten. Tavoitteena on saattamaan kasvatettava osallistumaan kansansa tunteisiin, tahtomiseen, ajattelutapaan ja toimintaan. Yksilön on myös tunnettava syvä kohtalonyhteys ja menestyksensä riippuvaisuus kansan ja valtion menestyksestä johtuvana. Aukusti Salon sanoin:

”Niin ikään häntä kasvatetaan yhteisvastuullisesti alistumaan kansan ja valtion normeihin, täyttämään ilomielin ja parhaan kykynsä mukaan kansalaisvelvollisuutensa. Kaikkea tätä moninaisten yksilöiden muodostamaa kokonaisuutta, yhteiskunta- ja valtiorakennelmaa, voimakkaimmin yhdistää, ylläpitää ja elvyttää kansallinen henki ja isänmaanrakkaus.”⁶⁹

Kaupunkikulttuurin yleistymisen oli yksi vaarallinen muutos yhteiskunnassa. Salo tarjoaa esimerkkinä lääkäripalveluiden helpon saatavuuden, jonka takia heikko ihmisaines pysyi hengissä. Kaupunkikulttuuri edistää näin kielteistä valintaa, joka edistää biologista rappeutumista. Lisäksi Suomesta pois päin tapahtuva siirtolaisuus näyttöytyi ongelmallisena, koska siirtolaisia olivat Salon mukaan ruumiillisesti ja henkisesti keskitaso yläpuolella olevat ihmiset. Näin menestyvä aines vei osaamisen ja menestyksen ulkomaille esimerkiksi Amerikkaan.⁷⁰

⁶⁷ Salo 1952, 85, 184–186.

⁶⁸ Mattila 2003, 111–112.

⁶⁹ Salo 1952, 177–178.

⁷⁰ Salo 1952, 186.

Muita kansaa rappeuttavia tekijöitä olivat Salon mukaan taudit kuten tuberkuloosi, riisitauti tai sukupuolitauti. Äidin raskausajan sairauksien, kuten umpirauhashäiriöiden aiheuttamia sikiön kehityshäiriöitä voitaisiin Salon mukaan korjata asiantuntevan lääkärin avulla.⁷¹

Salo näki erityisesti sukuelämän rappeutumisen ilmiömäisen kasvun. Tähän liittyi aborttien ja ehkäisyn lisääntyminen, avioerot ja sukupuolikasvatuksen vaatiminen lastenkoulujen opetusohjelmaan. Taide-elämän rappeutuminen oli käynnistynyt, kun sukuelämä liitettiin myös niin kutsutun henkisen elämän alalle. Salon mukaan kaunokirjallisuus, elokuvat ja aikakauslehdet sisälsivät enenevässä määrin sukuelämää kiihottavia aiheita lisäten henkistä rappeutumista. Näiden lisäksi naisten kauneuskilpailut ja alastomuuskulttuuri olivat omia lisäämään siveellistä rappeutumista. Aukusti Salo tarjosi uskonnon yllä mainittujen rappeutumisilmiöiden ehkäisijäksi. Myös uskontoon liittyen hän huomasi kuitenkin tuohon aikaan lisääntyntä välinpitämättömyyttä ja jumalankieltämistä. Vanhempien kunnioitus oli myös vähentynyt.⁷² Salo oli havainnut rappeutumistekijöiden siirtyneen myös politiikan kentälle. Salon sanoin:

”Keskitason alapuolella olevat itsekkäät pyrkyrit, jotka katsovat vain omia yksilöllisiä etujaan tai tyydyttävät rajatonta kunnianhimoaan, pääsevät kansakunnan kohtaloita johtavilta paikoilta ohjaamaan.”⁷³

Aukusti Salon näkee viimeisimmässä lainauksessa rappeutumiskulttuurin johtuvan alemman kansanluokan tavoitteellisista pyrkimyksistä yhteiskunnallisessa luokkajärjestelmässä ylemmälle tasolle. Hän ei havaitse kansan poliittista rajoittamista demokratian kannalta ongelmallisena.

⁷¹ Salo 1952, 187.

⁷² Salo 1952, 187–188.

⁷³ Salo 1952, 189.

5 Eugeniikka Aukusti Salon kasvatusteeseissä

Tässä luvussa vastaan kysymykseen: Miten eugeniikka näkyy Aukusti Salon kasvatustavoitteissa *Johdatus yleiseen kasvatustieteeseen* -teoksessa? Aukusti Salon kasvatustavoitteet nivat yhteiskunnallisiin ilmiöihin. Rappeutumistekijät olivat uhka ja monessa yhteydessä pelon avain, joita Salo käytti perustellessaan toimia kansakunnan tilan parantamiseksi. Tie kohti parempaa tapahtui nimenomaan kasvatuksen kautta, joka käsitti kansan ja perheen. Aukusti Salo nostaa kirjassaan *Johdatus yleiseen kasvatustieteeseen* kasvattajien merkityksen tärkeäksi lasten ja nuorten kehityksessä ja kasvatuksessa. Salo siteeraa kirjassaan yleisesti eugeniikkoja ja heidän mielipiteitään. Hänen mukaansa eugeenikot pitivät kasvattajien merkitystä erityisenä kasvatettavien myönteisen elämän- ja maailmankatsomuksen muodostajina. Kasvattajat voivat toimia näin kansakunnan rappeutumisen jarruina. Tämä pitäisi hänen mukaansa huomioida myös kouluasteilla ja perheissä niin, että keskityttäisiin enemmän kasvatukseen kuin opetukseen. Hän perustelee ajatuksen siten, että mm. velvollisuuksien täyttäminen, hyvien tapojen noudattaminen, uskonnon kunnioittaminen ja kasvattajien hyvä esimerkki ovat kansakunnan elämälle tärkeämpiä kuin ylenmääräinen ja pinnallinen tietomäärä, jota koulun jälkeen ihmiset eivät enää tarvitse.⁷⁴

Aukusti Salon mainitsemat eugeenikot pitivät ongelmallisena koulujen opintovuosien lukumäärän lisäämistä. Lisätyt kouluvuodet hidastivat perheenperustamisintoa. Lisäksi eugeenikot eivät suosineet yhtenäiskoulua. Tämä johtaisi siihen, että lahjakkaat oppilaat joutuisivat käymään koulua lahjattomien rinnalla, mikä johtaisi henkiseen näivettymiseen.⁷⁵ Tämä eugeniikkien uhkakuva ei toteutunutkaan enne kuin vasta 1970-luvun alussa, jolloin tasa-arvovaatimusten voimistumisen myötä perustettiin koko kansalle yhteinen peruskoulujärjestelmä.⁷⁶ Yhteiskoulu puolestaan lisää rappeutumistekijöitä Aukusti Salon mukaan siten, että hänen tekemänsä tutkimuksen mukaan yhteiskoulua käyvien tyttöjen kuukautiset alkavat huomattavasti aikaisemmin kuin tyttökoulua käyvien.⁷⁷ Hänen mukaansa:

”Selvää varhais- ja pakkokypsyyttä sekä siten rappeutumista on siis yhteiskoulussa todettavissa paljon enemmän kuin tyttökoulussa.”⁷⁸

⁷⁴ Salo 1952, 190–192.

⁷⁵ Salo 1952, 193.

⁷⁶ Skinnari & Syväoja 2007, 344.

⁷⁷ Salo 1952, 190.

⁷⁸ Salo 1952, 193.

Koulumaailmaa koskeva eugeeninen rappeutumispelko koskee Aukusti Salon kirjoituksissa erityisesti tyttöjen varhaista kehitystä ja tätä kautta kiinnostusta vastakkaista sukupuolta kohtaan. Aukusti Salon pelkona on, että sukupuolivietti vie herätessään kaiken mielenkiinnon muilta kehittävilta harrastuksilta.⁷⁹

Aukusti Salon käsitellessä eugeniikkaa kasvatuksellisesta näkökulmasta, huoli kohdistuu eniten murrosikäisiin lapsiin ja heidän kasvatukseensa. Ongelmana näyttytyy erityisesti yhteiskoulut, joissa molemmat sukupuolet opiskelevat yhteisissä luokissa. Hänen mukaansa yhteis- ja erilliskoulut muovaavat erilaisen henkisen ja fysiologisen kehitystyypin. Erilliskoulujen avulla rappeutumistekijöitä voitaisiin hidastaa. Aukusti Salo toivoi, että yhteiskunta ja valtio eli tässä tapauksessa poliittiset johtajat, kasvatustoimen johtajat ja käytännölliset kasvattajat olisivat tietoisia näistä eugeenisista toimenpiteistä ja niiden tärkeydestä. Rappeutumisen ehkäiseminen oli Aukusti Salon mielestä ”yhteiskunnan, valtion ja pedagogiikan suurimpia ja tärkeimpiä ongelmia”.⁸⁰

Salon mukaan siveellisen elämän höltyminen vaikutti rappeuttavasti perhe- ja koulukasvatukseen. Tämä saattoi vaikuttaa rappeuttavasti myös kansan biologiseen kestävykseen.⁸¹ Elinvoimaisessa kulttuurissa Salon mukaan arvotetuimpia arvoja ovat biologiset ja siveelliset arvot. Arvokasta kasvatusta oli Salon sanoin siveellisyyden tavoittelu.⁸² Salon sanoin:

”Kasvatus on tervettä, kun yhteiskuntakin on terve, mutta rappeutuu siellä, missä yhteiskunnassakin rappeutumisilmiöt ovat esiintymässä.”⁸³

Siveellisyyden käsite kantoi aikaisemmin merkityksiä, joita nykypäivän ihminen ei tunnista. Tänään siveellisyys liitetään seksuaaliseen häveliäisyyteen. Aikaisemmin käsitteen merkitykset olivat erilaisia ja sillä oli vahvasti positiivinen tai radikaali käyttöarvo. Siveellisyydellä oli poliittinen merkitys ja sitä käytettiin päivän politiikassa argumentoinnin voimasanana kuvaten kulttuurin ja politiikan yhteiskuntaa uudistavia sankareita. Lisäksi siveellisyys oli pitkään moraalifilosofian yleistermi, joka kuvasi ihmistä, jonka käyttäytymistä ja motiiveja arvostettiin. Siveellisyys oli terminä niin vahva, että sitä käytettiin välineenä, kun haluttiin saada sanomaan voimaa, eikä muita kielellisiä ilmaisuja vielä löytynyt. Tyypillisimmillään tilanne liittyi sukupuolten tasa-arvoon. Koko käsitteen historian ajan käsite on liittynyt sukupuolten järjestämiseen.⁸⁴

⁷⁹ Salo 1952, 194.

⁸⁰ Salo 1952, 195.

⁸¹ Salo 1952, 180–181.

⁸² Salo 1952, 182.

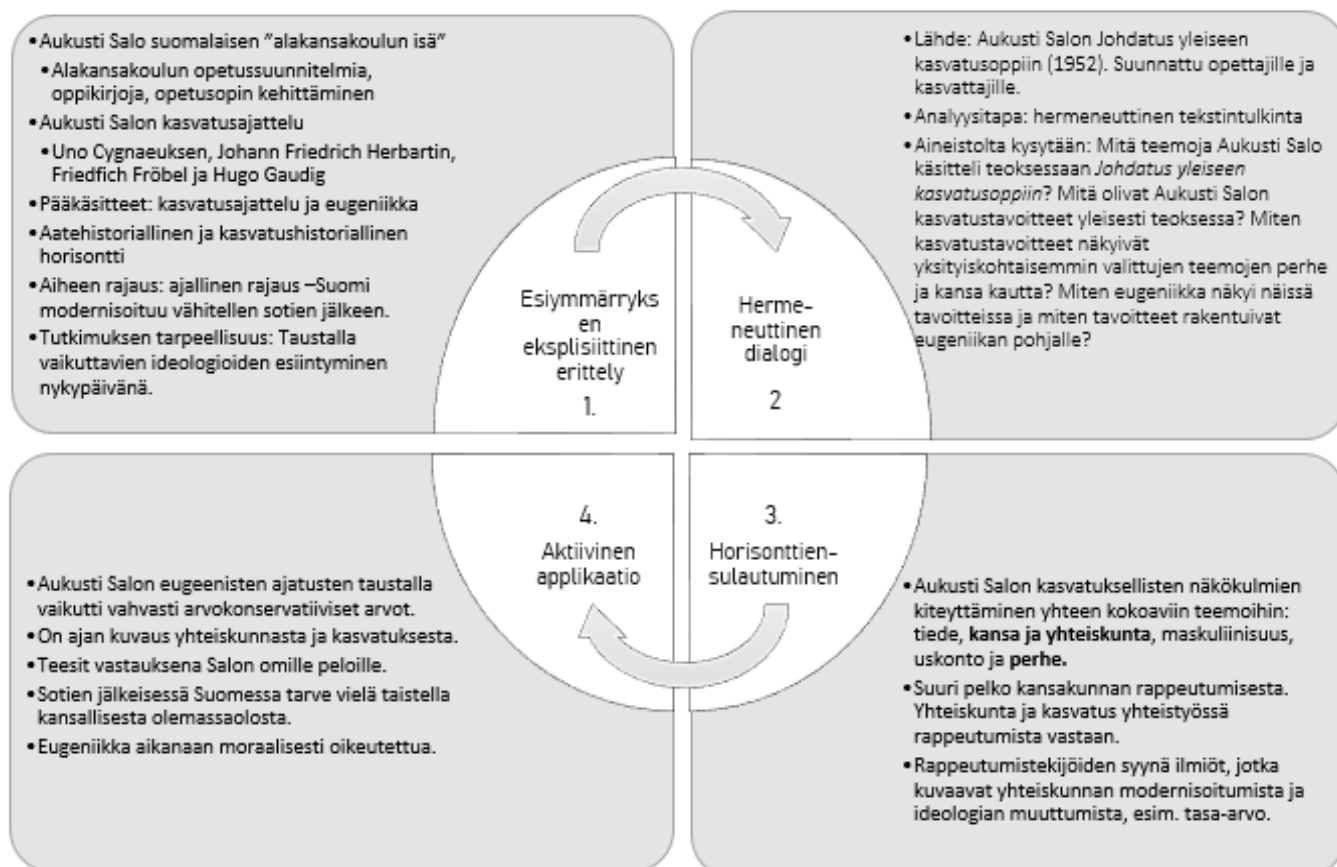
⁸³ Salo 1952, 189.

⁸⁴ Pulkkinen & Sorainen 2011, 9–12.

6 Loppupäätelmät

Tarkastelin tässä tutkielmassa Aukusti Salon kasvatustavoitteita erityisesti eugeenisesta näkökulmasta. Tutkimus vastasi kysymyksiin: Miten eugeniikka näkyy Aukusti Salon kasvatustavoitteissa *Johdatus yleiseen kasvatustavoitteisiin* -teoksessa? Mitä olivat Aukusti Salon kasvatustavoitteet yleisesti teoksessa? Mitä teemoja Aukusti Salo käsitteli teoksessaan *Johdatus yleiseen kasvatustavoitteisiin*? Miten kasvatustavoitteet näkyivät yksityiskohtaisemmin valittujen teemojen perhe ja kansa kautta? Miten eugeniikka näkyi näissä tavoitteissa ja miten tavoitteet rakentuivat eugeniikan pohjalle? Tutkimuksen vaiheita ja tutkimuskysymysten vastauksia voidaan tarkastella kuvion 2 avulla.

Kuvio 2. Tekstintulkinnan prosessi seminaarityössä Aukusti Salon eugeeninen kasvatustavoitteiden jälkeisessä Suomessa.

Aukusti Salon eugeenisten ajatusten taustalla vaikuttavat vahvasti arvokonservatiiviset arvot. Ajan ilmapiiriin Salon kasvatustajattelu sopii kuitenkin hyvin ja teoksen teemoissa näyttäytyy hyvin ajan kuvaus suomalaisesta arvomaailmasta. Hänen tulkintansa kansasta, yhteiskunnan rakentumisesta, perheestä, uskonnosta ja kasvatuksesta ovat taantumuksellisesti värittyneitä, kun niitä tarkastelee kehittyvän sotien jälkeisen Suomen näkökulmasta. Erityisesti siveellisyys ja perinteiset sukupuoliroolit olivat rappeutumisen ehkäisemisessä tärkeitä näkökohtia. Erityisesti siveellisyys käsitteenä nähtiin vahvana poliittisena argumenttina tulkita ja tukea yhteiskunnallista järjestystä. Vuosisadan alkupuolelle ominaiset yhteiskunnalliset arvot alkoivat kuitenkin murentua vähitellen modernisoitumisen myötä. Salon sanoin kasvatusta oli vastaus yhteiskunnallisiin ongelmiin. Hänen teesinsä voidaan nähdä vastauksena moraalittomuuden pelolle, jota yhteiskunnalliset ilmiöt ilmensivät enenevässä määrin. Yhteiskunnan osittainen hyväksyntä Salon tekstejä kohtaan sotien jälkeisessä Suomessa on ymmärrettävää tilanteessa, jossa kansaa vastaan on hiljattain hyökätty, eikä kansan tulevaisuus näytä vielä täysin turvatulta. Joidenkin yhteiskunnan eri vaikuttajien hyväksyvä puhe eugeniikasta oli omia pitämään yllä mielikuvaa eugeniikasta moraalisesti oikeutettuna toimintana.

Tutkielman jälkeen Aukusti Salon kasvatustajattelu on mahdollista ymmärtää uudella tavalla ja nähdä sen oletettava vaikutus ympäristössä. On kuitenkin hyvä muistaa, että uusi ymmärrys, ei aina tarkoita tutkimustuloksen tai tekojen hyväksymistä. Aukusti Salo tuotti aikakauden mukaista ideologiaa.

Koska tehtyjä tutkimuksia kasvatuksesta, koulukysymyksen ja eugeniikan yhteydestä on tehty vähän, löytyy tältä tutkimuskentältä vielä paljon tarkasteltavia kysymyksiä. Eugeniikka voi olla myös piiloista, eikä niin räikeästi näkyvää kuin vielä 1900-luvun alkupuolella ja sotien jälkeisessä Suomessa oli. Tutkimalla erilaisia yhteiskunnallisia järjestelmiä ja niiden historiaa voidaan yksilöä eriarvoistavia ja yksilön olemassaoloon vaikuttavia käytänteitä havaita ja tuoda näkyväksi. Kuinka uusintamme historiaamme? Kuinka paljon nyky-yhteiskunta esimerkiksi harjoittaa eugeniikkaa? Tästä esimerkkinä sekä sikiöseulontojen eettisyys että erilaisten geenitutkimusten ja -manipulaatioiden suosio. Kouluinstituutioissa puolestaan inklusio puhuttaa paljon. Näissä kysymyksissä on monta puolta, eivätkä ne ikinä ole yksiselitteisiä, mutta niitä on hyvä aika ajoin pohtia ja tuoda ihmisten tarkasteltavaksi.

Lähteet ja kirjallisuus

I PAINETUT LÄHTEET

Johdatus yleiseen kasvatustoppiin. Salo, Aukusti. Kustannusosakeyhtiö Otava: Helsinki, 1952.

II TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Agge, Susanna, 'Heikkomielisyyden levenemisen ehkäisy – Sterilointilain vaikutukset Turun kansakouluissa', *Kasvatus ja aika* 8:4 (2014), <https://journal.fi/kasvatusjaaika/article/view/68675>.

Ahonen, Sirkka, 16.4.2015. *Snellmanista Stubbiin. Koulutuspolitiikan vaihtuvat ideologiat.* Esitelmä Aatteet, opit ja ideologiat kasvatuksen ja koulutuksen määrittäjinä -seminaarissa. Helsinki.

Ahonen, Sirkka, 2011. 'Millä opeilla opettajia koulutettiin'. Teoksessa Heikkinen Anja ja Leino-Kaukiainen Pirkko (toim.), *Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 2011.

Gadamer, Hans-Georg, *Hermeneutiikka. Ymmärtäminen tieteessä ja filosofiassa.* Vastapaino, Tampere, 2004.

Halila, Aimo, *Suomen kansakoululaitoksen historia. Oppivelvollisuuskoulun alkuvaiheet.* Suomalainen tiedeakatemia, Porvoo, Helsinki, 1950.

Harjula, Minna, 'Suomalainen terveystieteellinen 1900-luvulla: muuttuvat uhkat ja ratkaisut', *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 43:2(2006), <https://journal.fi/sla/article/view/1907>.

Hellström, Martti, 'Unohdettuja pedagogeja: Hugo Gaudig,' *Pedagogiikkaa ja koulupolitiikkaa* 2020, <http://pedagogiikkaa.blogspot.com/2020/01/unohdettuja-pedagogeja-hugo-gaudig.html>. Luettu 27.4.2021.

Hietala, Marjatta, 'Eugeniikan ja rotuhygienian tausta ja seuraukset', *Tieteessä tapahtuu* 2009/08, <https://journal.fi/tt/article/view/2559>. Luettu: 28.9.2020.

Hyrkkänen, Markku, 'Aatehistorian konteksti'. Teoksessa: Kuparinen, Eero (toim.) *Työkalut riviin. Näkökulmia yleisen historian tutkimusmenetelmiin.* Painosalama Oy: Turku, 1997, 240–253.

Hyvärö, Tuula 'Uno Cygnaeuksen ja Aukusti Salon pikkulapsipedagogisten aatteiden perintö', *Koulu ja menneisyys* 48/2010, <https://journal.fi/koulujamenneisyys/article/view/99743>. Luettu 8.2.2021.

Ikonen, Risto, 'Kasvatus ja olemassaolon taistelu. Rodunjalostuksen tematiikka 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alkupuolen suomenkielisissä lehtikirjoituksissa'. Teoksessa Vuorio-Lehti, Minna ja Nieminen Marjo (toim.), *Kasvatushistoria nyt. Makro- ja mikrotutkimuksesta marginaalisuuden, sukupuolen ja tilan analyysiin*. Painosalama Oy: Turku, 2003, 129–150.

Kaila, Eino, 'Rikollisuustaipumusten periytymisestä', *Aika*, 11/1917, 383–386.

Karimäki, Jenni, *Tulevaisuuden lähtökohdista kansanvallan kolmiliittoon. Kansallinen Edistyspuolue ja kansallisen eheytyksen politiikka 1919–1939*. Ennen ja nyt 2016/02, <http://www.ennenjant.net/2016/02/jenni-karimaki-tulevaisuuden-lahtokohdista-kansanvallan-kolmiliittoon-kansallinen-edistyspuolue-ja-kansallisen-eheytyksen-politiikka-1919-1939-lectio-praecursori/>. Luettu: 2.4.2020.

Kauranne, Jouko, *Kansakoulun opetukseen kohdistuneet integrointipyrkimykset vuosina 1912–1939*. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitos. Tutkimuksia 18, 1971.

Koski, Jussi. T., *Horisonttiensulautumisia. Keskustelua Hans-Georg Gadamerin kanssa hermeneutiikasta, kasvamisesta ja tietämisestä ja kasvatustieteestä*. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 149, 1995.

Levander, K.M., 'Biologisten näkökohtain sovelluttamisesta yhteiskuntaan'. *Valvoja*, 33/1913, 252–259.

Liikkanen, Santeri, 'J.V. Snellman ja kansakoulu', *Koulu ja menneisyys* 4/1938, 67–81, <https://journal.fi/koulujamenneisyys/article/view/99699>. Luettu: 9.2.2021.

Linnankoski, Johannes, 'Missä ollaan ja mihin pyritään?' *Suomalainen Suomi*, 1/1916, 108–115.

Mattila, Markku, 'Rotuhygieniä ja kansalaisuus'. Teoksessa Helén Ilpo ja Jauho Mikko (toim.) *Kansalaisuus ja Kansanterveys*. Gaudeamus: Helsinki, 2003, 110–127.

Mattila, Markku, 'Suomalainen rotuhygieniä,' *Tieteessä tapahtuu* 15:8 (1997), <https://journal.fi/tt/article/view/2559>. Luettu: 8.2.2021.

Pihkala, Lauri, 'Kulttuurin mittapuu', *Suomalainen Suomi*, 9/1944, 513–517.

Pulkinen, Tuija ja Sorainen Antu, 'Johdanto'. Teoksessa Pulkinen Tuija ja Sorainen Antu (toim.) *Siveellisyydestä seksuaalisuuteen. Poliittisen käsitteen historia*. Hakapaino Oy: Helsinki, 2011, 9–35.

Skinnari, Simo ja Syväoja Hannu, 'Suomalaisen pedagogiikan linjauksia 1920-luvulta 2000-luvulle. Löytyykö ikuisen pedagogiikan linjaa?' Teoksessa Tähtinen Juhani & Skinnari Simo

(toim.), *Kasvatus- ja koulukysymys Suomessa vuosisatojen saatossa*. Painosalama Oy: Turku, 2007, 341–376.

Tikkamäki, Kati. *Työn ja organisaation muutoksissa oppiminen. Etnografinen löytöretki työssä oppimiseen*. Väitöskirja. Tampereen yliopisto, 2006.

Tähtinen, Juhani, 'Modernia kouluyhteiskuntaa kohti -suomalaisen kansanopetuksen ja koululaitoksen kehitysuhteita autonomian ajalla'. Teoksessa Tähtinen Juhani & Skinnari Simo (toim.), *Kasvatus- ja koulukysymys Suomessa vuosisatojen saatossa*. Painosalama Oy: Turku, 2007, 101–147.

Tähtinen, Juhani, *Kasvatuksen historian tutkimus, mistä on oikein kysymys*, 2008, Enorssi. <http://www.enorssi.fi/enorssi-verkosto/virno/virno-1/kashisnet/kasvatuksen-historian-tutkimus/kasvatuksen-historian-tutkimus>. Luettu: 2.4.2020.

Tähtinen, Juhani, *Aatteet, opit ja ideologiat kasvatuksen ja koulutuksen kontekstissa*. *Kasvatus & Aika* 10(2), 62–78, 2015.

Virtanen, Jorma, 'Kasvatusjärjestelmä ja kansallinen olemassaolo. Aukusti Salon kasvatustajatteluun keskeiset kysymykset toisen maailmansodan jälkeen', Teoksessa Tähtinen Juhani & Skinnari Simo (toim.), *Kasvatus- ja koulukysymys Suomessa vuosisatojen saatossa*. Painosalama Oy: Turku, 2007, 567–611.

Virtanen, Jorma, *Esiopetuksen polut ja koulutusjärjestelmän muutos*, 2009. Tampereen yliopisto, <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/68039?show=full> (Luettu: 12.12.2020).

Winkler, Michael, 'Fröbel -poliitikko ja sosiaalipedagogi', *Kasvatus & aika* 5:1, (2011), 64–78, <https://journal.fi/kasvatusjaaika/article/view/68361/29438>. Luettu: 9.2.2021.